

Inhoud

1	Introductie	19
1.1	Ontwikkelingspsychopathologie	19
1.2	Opbouw van het boek	22
1.3	Hoofdstuk 1 in tien punten	26
	Belangrijke begrippen	27
2	Classificatie, diagnostiek en epidemiologie	29
2.1	Inleiding	29
2.2	Classificatie	30
2.2.1	Definitie van classificatie	30
2.2.2	Het nadeel van categorisatie	31
2.2.3	De DSM-5: een classificatiesysteem, geen diagnostisch handboek	32
2.2.4	Een dimensionale benadering van classificatie	36
2.2.5	Categoriaal en dimensionaal classificeren vergeleken	37
2.2.6	Classificatie in dit boek	38
2.3	Diagnostiek	38
2.4	Diagnostische methoden en instrumenten	40
2.4.1	Vier diagnostische methoden	40
2.4.2	Betrouwbaarheid en validiteit bij classificatie en diagnostiek	42
2.4.3	Betrouwbaarheid van de informanten	43
2.5	Epidemiologie	44
2.6	Hoofdstuk 2 in tien punten	46
	Belangrijke begrippen	47
3	Theorieën over ontwikkeling	49
3.1	Inleiding	49
3.2	De bio-ecologische systeemtheorie	50
3.3	Ontwikkelingsopgaven	53
3.3.1	Vooronderstellingen bij de theorie over de ontwikkelingsopgaven	53
3.3.2	Omschrijvingen van ontwikkelingsopgaven en opvoedingstaken	54
3.3.3	Extra ontwikkelingsopgaven	57
3.4	Risico- en beschermende factoren	57
3.4.1	Groepsniveau en individueel niveau	57
3.4.2	Indeling van risicofactoren	58
3.4.3	Indeling van beschermende factoren	64
3.4.4	Effecten van en invloeden op risicofactoren en beschermende factoren	66

3.5	Ontwikkelingstrajecten	68
3.6	Hulpverlening	70
3.6.1	Classificatie en diagnostiek	70
3.6.2	Preventie	70
3.6.3	Behandeling	71
3.7	Hoofdstuk 3 in tien punten	72
	Belangrijke begrippen	73
4	De eerste 1000 dagen van het kind	75
4.1	Inleiding	75
4.2	Ontwikkeling tijdens de zwangerschap	76
4.2.1	Fasen tijdens de zwangerschap	76
4.2.2	Erfelijkheid	77
4.2.3	De prenatale hersenontwikkeling	81
4.2.4	Prenatale programmering	81
4.3	De geboorte	86
4.3.1	Te vroeg geboren, en te licht	87
4.3.2	Effect op vader en moeder	88
4.3.3	De post-partumdepressie	89
4.4	Preventie en hulpverlening	91
4.5	Hoofdstuk 4 in tien punten	93
	Belangrijke begrippen	93
5	Slaapstoornissen en slaapproblemen	95
5.1	Inleiding	95
5.2	Wat is slaap?	95
5.2.1	Slaapstadia	96
5.2.2	Kenmerken van rem- en non-remslaap	96
5.2.3	Slaap-waakcyclus	97
5.3	De normale ontwikkeling van de slaap	98
5.4	Slaapstoornissen	100
5.4.1	Dyssomnia's (vormen van slechte slaap)	100
5.4.2	Parasomnia's (vormen van vreemd gedrag tijdens de slaap)	103
5.4.3	Slaapgebonden bewegingsstoornissen	104
5.4.4	Comorbiditeit: waarmee gaat het vaak samen?	105
5.4.5	Prevalentie: hoe vaak komt het voor?	106
5.4.6	Verschillen tussen jongens en meisjes	107
5.4.7	Kinderen en jongeren met een Licht Verstandelijke Beperking	107
5.5	Culturele en maatschappelijke invloeden	108
5.5.1	Culturele normen	108
5.5.2	Wisselwerking tussen ouderlijk handelen en kindgedrag	108

5.6	Risico- en beschermende factoren	109
5.6.1	Risico- en beschermende factoren voor insomnie	109
5.6.2	Slaapproblemen als risicofactor voor verdere ontwikkeling	110
5.7	Preventie en behandeling van slaapproblemen	112
5.7.1	Psycho-educatie: het bevorderen van slaaphygiëne	112
5.7.2	Registratie en diagnostiek	113
5.7.3	Behandeling van insomnie met behulp van (cognitieve) gedragstherapie	114
5.7.4	Medicatie bij slaapproblemen	115
5.7.5	Interventies bij slaapproblemen en pavor nocturnus	115
5.8	Hoofdstuk 5 in tien punten	116
	Belangrijke begrippen	116

6 Voedings- en eetstoornissen bij jonge kinderen 119

6.1	Inleiding	119
6.2	De normale ontwikkeling van voedingspatronen bij baby's en jonge kinderen	120
6.2.1	De zoog- en zuigfase	120
6.2.2	De overgangsfase	122
6.2.3	Mee-eten met de ouders	123
6.2.4	Factoren die een rol spelen bij het leren eten	123
6.3	Voedings- en eetstoornissen	125
6.3.1	Differentiaaldiagnose: waar lijkt het op?	127
6.3.2	Comorbiditeit: waarmee gaat het vaak samen?	127
6.3.3	Prevalentie: hoe vaak komt het voor?	128
6.3.4	Verschillen tussen jongens en meisjes	128
6.3.5	Kinderen en jongeren met een Licht Verstandelijke Beperking	128
6.4	Culturele en maatschappelijke invloeden	128
6.4.1	Culturele normen	128
6.4.2	Wisselwerking tussen ouderlijk handelen en kindgedrag	130
6.5	Risico- en beschermende factoren	130
6.5.1	Risico- en beschermende factoren voor voedingsproblemen en -stoornissen	130
6.5.2	Voedingsproblemen en -stoornissen als risicofactor voor verdere ontwikkeling	132
6.6	Preventie en behandeling van voedings- en eetstoornissen op jonge leeftijd	132
6.6.1	Pedagogische adviezen voor preventie van voedings- en eetproblemen	132
6.6.2	Behandeling	134
6.7	Hoofdstuk 6 in tien punten	135
	Belangrijke begrippen	136

7	Gehechtheid en hechtingsstoornissen	137
7.1	Inleiding	137
7.2	De normale ontwikkeling van gehechtheid	138
7.2.1	Kenmerken en functies van gehechtheid	138
7.2.2	Hechtingsprocessen vóór de geboorte, en in de eerste twee levensjaren	140
7.2.3	Gehechtheid na het tweede levensjaar: cognitieve vermogens worden belangrijker	143
7.3	Indelingen van gehechtheid en hechtingsstoornissen	143
7.3.1	Indelingen van gehechtheid	143
7.3.2	De hechtingsstoornissen	147
7.3.3	Differentiaaldiagnose: waar lijkt het op?	148
7.3.4	Comorbiditeit: waarmee gaat het vaak samen?	150
7.3.5	Prevalentie: hoe vaak komt het voor?	151
7.3.6	Verschillen tussen jongens en meisjes	151
7.3.7	Kinderen en jongeren met een Licht Verstandelijke Beperking	151
7.4	Culturele en maatschappelijke invloeden	152
7.4.1	Culturele invloeden	152
7.4.2	Wisselwerking tussen ouderlijk handelen en kindgedrag	153
7.5	Risico- en beschermende factoren	153
7.5.1	Risico- en beschermende factoren voor gehechtheidsproblemen en hechtingsstoornissen	153
7.5.2	Gehechtheidsproblemen en hechtingsstoornissen als risicofactor voor verdere ontwikkeling	155
7.6	Preventie en behandeling van onveilige gehechtheid en hechtingsstoornissen	156
7.6.1	Preventie	156
7.6.2	Behandeling	158
7.7	Hoofdstuk 7 in tien punten	159
	Belangrijke begrippen	160
8	Autismespectrumstoornis	161
8.1	Inleiding	161
8.2	De normale ontwikkeling van sociaal gedrag tot het vijfde jaar	162
8.3	Autismespectrumstoornis	165
8.3.1	Algemeen	165
8.3.2	Kenmerken van het gedrag	165
8.3.3	Vijf theorieën om ASS te 'verklaren'	173
8.3.4	Subgroepen binnen het autistisch spectrum	174
8.3.5	Differentiaaldiagnose: waar lijkt het op?	175
8.3.6	Comorbiditeit: waarmee gaat het vaak samen?	176
8.3.7	Prevalentie: hoe vaak komt het voor?	180
8.3.8	Verschillen tussen jongens en meisjes	180
8.3.9	Kinderen en jongeren met een Licht Verstandelijke Beperking	181

8.4	Culturele en maatschappelijke invloeden	181
8.4.1	Culturele normen	181
8.4.2	Wisselwerking tussen ouderlijk handelen en kindgedrag	182
8.5	Risico- en beschermende factoren	182
8.5.1	Algemene risico- en beschermende factoren	182
8.5.2	ASS als risicofactor voor verdere ontwikkeling	183
8.6	Ondersteuning en begeleiding van kinderen met autisme	184
8.6.1	Inleiding	184
8.6.2	Vroege detectie	184
8.6.3	Samenwerken met, en begeleiden en adviseren van het gezin	185
8.6.4	Praktische adviezen voor ondersteuning bij opvoeding	186
8.6.5	Trainingen	188
8.6.6	Nieuwe ontwikkelingen	188
8.7	Hoofdstuk 8 in tien punten	189
	Belangrijke begrippen	190

9 Zindelijk worden en stoornissen in de zindelijkheid 191

9.1	Inleiding	192
9.2	Normale ontwikkeling van zindelijkheid	192
9.3	Stoornissen in de zindelijkheid	194
9.3.1	Inleiding	194
9.3.2	Enuresis: stoornis in de zindelijkheid voor urine	194
9.3.3	Encopresis: stoornis in de zindelijkheid voor ontlasting	195
9.3.4	Differentiaaldiagnose: waar lijkt het op?	196
9.3.5	Comorbiditeit: waarmee gaat het vaak samen?	196
9.3.6	Prevalentie en verschillen tussen jongens en meisjes	197
9.3.7	Kinderen en jongeren met een Licht Verstandelijke Beperking	198
9.4	Culturele en maatschappelijke invloeden	198
9.4.1	Culturele invloeden	198
9.4.2	Wisselwerking tussen ouderlijk handelen en kindgedrag	200
9.5	Risico- en beschermende factoren	201
9.5.1	Risicofactoren	201
9.5.2	Beschermende factoren	203
9.5.3	Stoornissen in de zindelijkheid als risicofactor voor verdere ontwikkeling	204
9.6	Preventie en behandeling van stoornissen in de zindelijkheid	204
9.6.1	Algemeen	204
9.6.2	Preventie: adviezen aan opvoeders	204
9.6.3	Behandeling	206
9.7	Hoofdstuk 9 in tien punten	209
	Belangrijke begrippen	209

10	Taal-, spraak- en leerstoornissen	211
10.1	Inleiding	211
10.2	Normale ontwikkeling van taal, geletterdheid, leren en rekenen	212
10.2.1	De ontwikkeling van taal en geletterdheid	212
10.2.2	Ontwikkeling van rekenen	219
10.2.3	Ontwikkeling van het leren	219
10.3	Taal-, spraak- en leerstoornissen	220
10.3.1	Het verschil tussen taal-, spraak- en leerstoornissen, en taal-, spraak- en leerproblemen	220
10.3.2	De indeling en criteria uit de DSM-5	221
10.3.3	Taalstoornis of taalontwikkelingsstoornis	222
10.3.4	Specifieke leerstoornis: dyslexie en dyscalculie	223
10.3.5	Differentiaaldiagnose: waar lijkt het op?	225
10.3.6	Comorbiditeit: waarmee gaat het vaak samen?	225
10.3.7	Prevalentie: hoe vaak komen taal-, spraak- en leerstoornissen voor?	226
10.3.8	Verschillen tussen jongens en meisjes	226
10.3.9	Kinderen en jongeren met een Licht Verstandelijke Beperking	227
10.4	Culturele en maatschappelijke invloeden	227
10.4.1	Culturele normen	227
10.4.2	Wisselwerking tussen ouderlijk handelen en kindgedrag	228
10.5	Risico- en beschermende factoren	229
10.5.1	Risicofactoren voor taal-, spraak- en leerstoornissen en/of taal- en leerachterstand	229
10.5.2	Beschermende factoren voor taal-, spraak- en leerstoornissen en/of taal- en leerachterstand	230
10.5.3	Taal-, spraak- en leerstoornissen als risicofactor voor verdere ontwikkeling	231
10.6	Preventie en behandeling van taal-, spraak- en leerstoornissen	232
10.6.1	Vroegtijdige signalering	232
10.6.2	Psycho-educatie	233
10.6.3	Preventie van taal- en /of leerachterstand	233
10.6.4	Behandeling van taal-, spraak- en leerstoornissen	234
10.7	Hoofdstuk 10 in tien punten	235
	Belangrijke begrippen	236
11	Zelfregulatie en de aandachtsdeficiëntie-/hyperactiviteitsstoornis	237
11.1	Inleiding	237
11.2	Normale ontwikkeling van zelfregulatie en executieve functies	238
11.2.1	Zelfregulatie	238
11.2.2	Executieve functies	241

11.3	Aandachtsdeficiëntie-/hyperactiviteitsstoornis	244
11.3.1	Inleiding	244
11.3.2	Kernsymptomen van ADHD	245
11.3.3	Differentiaaldiagnose: waar lijkt het op?	251
11.3.4	Comorbiditeit: waarmee gaat het vaak samen?	251
11.3.5	Prevalentie: hoe vaak komt het voor?	253
11.3.6	Verschillen tussen jongens en meisjes	254
11.3.7	Kinderen en jongeren met een Licht Verstandelijke Beperking	254
11.4	Culturele en maatschappelijke invloeden	255
11.4.1	Culturele normen	255
11.4.2	Wisselwerking tussen ouderlijk handelen en kindgedrag	256
11.5	Risico- en beschermende factoren	257
11.5.1	Risico- en beschermende factoren voor ADHD	257
11.5.2	ADHD als risico voor verdere ontwikkeling	259
11.6	Preventie en behandeling van ADHD	260
11.6.1	Inleiding	260
11.6.2	Preventie	260
11.6.3	Behandeling van ADHD	261
11.7	Hoofdstuk 11 in tien punten	266
	Belangrijke begrippen	267
12	Agressie en gedragsstoornissen	269
12.1	Inleiding	269
12.2	Normale ontwikkeling: agressie, gehoorzaamheid en moraliteit	270
12.2.1	Algemeen	270
12.2.2	Ontwikkeling van agressie	272
12.2.3	Ontwikkeling van gehoorzaamheid	273
12.2.4	Ontwikkeling van pro sociaal gedrag en moraliteit	274
12.3	Gedragsstoornissen	275
12.3.1	Algemene kenmerken van kinderen met gedragsstoornissen	275
12.3.2	Kenmerken van beide gedragsstoornissen afzonderlijk	276
12.3.3	Differentiaaldiagnose: waar lijkt het op?	281
12.3.4	Comorbiditeit: waarmee gaat het vaak samen?	282
12.3.5	Prevalentie	283
12.3.6	Verschillen tussen jongens en meisjes	283
12.3.7	Kinderen en jongeren met een Licht Verstandelijke Beperking	284
12.4	Culturele en maatschappelijke invloeden	284
12.4.1	Culturele normen	284
12.4.2	Wisselwerking tussen ouderlijk handelen en kindgedrag	286
12.5	Risico- en beschermende factoren	286
12.5.1	Risico- en beschermende factoren voor gedragsstoornissen	286
12.5.2	Gedragsstoornissen als risico voor verdere ontwikkeling	293

12.6	Preventie en behandeling van gedragsstoornissen	294
12.6.1	Preventie	294
12.6.2	Ambulante behandeling	294
12.6.3	Residentiële jeugdhulp	299
12.7	Hoofdstuk 12 in tien punten	300
	Belangrijke begrippen	301
13	Angst en angststoornissen	303
13.1	Inleiding	303
13.2	De normale ontwikkeling van angst	304
13.2.1	Leeftijdsontwikkeling van angst	305
13.2.2	Kinderen met een handicap	307
13.2.3	Wanneer moet je je zorgen maken?	308
13.3	Angststoornissen	308
13.3.1	Algemene kenmerken van kinderen met angststoornissen	308
13.3.2	Beschrijving van angststoornissen	309
13.3.3	Differentiaaldiagnose: waar lijkt het op?	316
13.3.4	Comorbiditeit: waarmee gaat het vaak samen?	317
13.3.5	Prevalentie: hoe vaak komt het voor?	317
13.3.6	Verschillen tussen jongens en meisjes	318
13.3.7	Kinderen en jongeren met een Licht Verstandelijke Beperking	318
13.4	Culturele en maatschappelijke invloeden	319
13.4.1	Culturele normen	319
13.4.2	Wisselwerking tussen ouderlijk handelen en kindgedrag	320
13.5	Risico- en beschermende factoren	320
13.5.1	Risico- en beschermende factoren voor angststoornissen	320
13.5.2	Angststoornissen als risico voor verdere ontwikkeling	324
13.6	Preventie en behandeling van angststoornissen	324
13.6.1	Inleiding	324
13.6.2	Preventie	324
13.6.3	Behandeling	325
13.7	Hoofdstuk 13 in tien punten	328
	Belangrijke begrippen	329
14	Stemming en stemmingsstoornissen	331
14.1	Inleiding	331
14.2	Normale ontwikkeling van stemming en emotie	332
14.3	Stemmingsstoornissen	336
14.3.1	Inleiding	336
14.3.2	Depressieve stoornis	336
14.3.3	Verklaringen van de depressieve stoornis	339
14.3.4	Beloop en indeling van de ernst van een depressieve stoornis	340
14.3.5	Bipolaire-stemmingsstoornissen	341

14.3.6	Differentiaaldiagnose: waar lijkt het op?	342
14.3.7	Comorbiditeit: waarmee gaat het vaak samen?	343
14.3.8	Prevalentie: hoe vaak komt het voor?	344
14.3.9	Verschillen tussen jongens en meisjes	344
14.3.10	Kinderen en jongeren met een Licht Verstandelijke Beperking	345
14.4	Culturele en maatschappelijke invloeden	345
14.4.1	Culturele normen	345
14.4.2	Wisselwerking tussen ouderlijk handelen en kindgedrag	346
14.5	Risico- en beschermende factoren	346
14.5.1	Risico- en beschermende factoren voor depressie en de bipolaire stoornis	346
14.5.2	Stemmingsstoornissen als risico voor verdere ontwikkeling	352
14.6	Preventie en behandeling van depressie	353
14.6.1	Inleiding	353
14.6.2	Preventie	353
14.6.3	Behandeling	354
14.7	Hoofdstuk 14 in tien punten	357
	Belangrijke begrippen	357
15	Eten en eetstoornissen	359
15.1	Inleiding	359
15.2	Normale ontwikkeling van gewichtsgroei en lichaamsbeeld	360
15.3	Eetstoornissen	363
15.3.1	Inleiding	363
15.3.2	Vijf categorieën eetstoornissen	363
15.3.3	Differentiaaldiagnose: waar lijkt het op?	367
15.3.4	Comorbiditeit: waarmee gaat het vaak samen?	368
15.3.5	Prevalentie: hoe vaak komt het voor?	368
15.3.6	Verschillen tussen jongens en meisjes	370
15.3.7	Kinderen en jongeren met een Licht Verstandelijke Beperking	371
15.4	Culturele en maatschappelijke invloeden	371
15.4.1	Culturele normen	371
15.4.2	Wisselwerking tussen ouderlijk handelen en kindgedrag	372
15.5	Risico- en beschermende factoren	372
15.5.1	Risico- en beschermende factoren voor eetstoornissen	373
15.5.2	Eetstoornissen als risico voor verdere ontwikkeling	378
15.6	Preventie en behandeling van eetstoornissen	379
15.6.1	Inleiding	379
15.6.2	Preventie	380
15.6.3	Behandeling	381
15.7	Hoofdstuk 15 in tien punten	385
	Belangrijke begrippen	386

16	Middelengebruik en middelenmisbruik	387
16.1	Inleiding	387
16.2	Normale ontwikkeling van middelengebruik	388
16.2.1	De adolescentie	388
16.2.2	Middelengebruik bij jongeren	389
16.3	Stoornis in middelengebruik en gokverslaving	395
16.3.1	Inleiding	395
16.3.2	Het vierfasenmodel	395
16.3.3	De stoornissen zoals omschreven in de DSM-5	396
16.3.4	Differentiaaldiagnose: waar lijkt het op?	398
16.3.5	Comorbiditeit: waarmee gaat het vaak samen?	398
16.3.6	Prevalentie: hoe vaak komt het voor?	399
16.3.7	Verschillen tussen jongens en meisjes	400
16.3.8	Kinderen en jongeren met een Licht Verstandelijke Beperking	400
16.4	Culturele en maatschappelijke invloeden	401
16.4.1	Culturele en maatschappelijke normen	401
16.4.2	Wisselwerking tussen ouderlijk handelen en kindgedrag	402
16.5	Risico- en beschermende factoren	402
16.5.1	Risico- en beschermende factoren voor stoornissen in het gebruik van alcohol en cannabis	402
16.5.2	De stoornis als risico voor verdere ontwikkeling	407
16.6	Preventie en behandeling van middelenmisbruik en verslaving	408
16.6.1	Inleiding	408
16.6.2	Preventie	408
16.6.3	Behandeling	410
16.7	Hoofdstuk 16 in tien punten	412
	Belangrijke begrippen	413
	Literatuur	415
	Register	459
	Over de auteurs	479